

Ögonblick av närvaro

EN KONSTNÄRERNAS KONSTHISTORIA
SAMMANSTÄLLD AV TORSTEN BERGMARK

GIDLUNDS

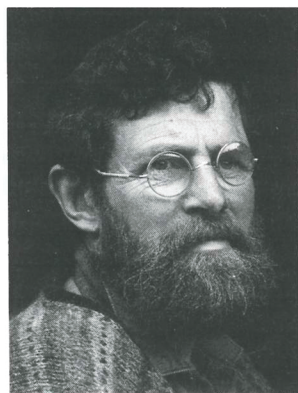
© Författarna & Gidlunds Bokförlag 1989
Omslagsbilden visar ett mumieporträtt från El-Faiyum
från andra hälften av 100-talet.
Fälths tryckeri, Värnamo 1989

ISBN 91 7843 004 6

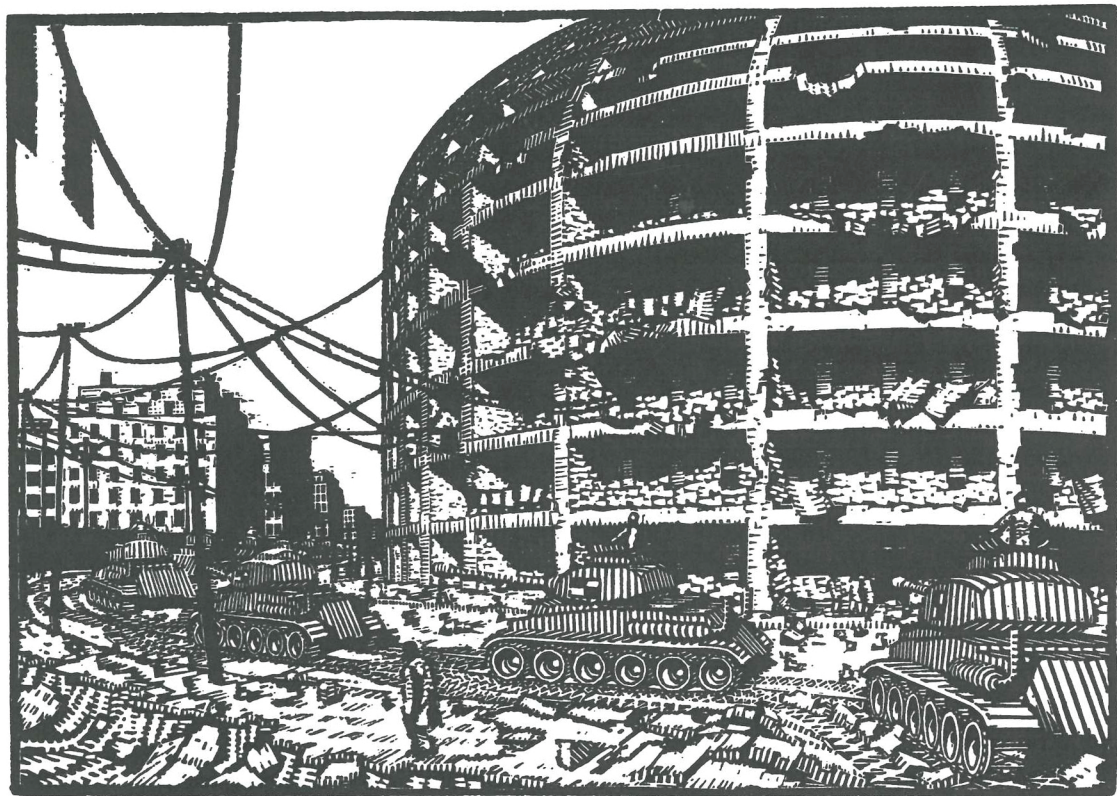
Palle Nielsen - och något om Goya och Francis Bacon

En bra bild (konstbild) bär i sig en upptäckt, en upptäckt såväl för konstnären som för betraktaren, en upptäckt eller ett fynd. En bildspråklig upptäckt kan ske på många olika plan, det kan vara en färg, en färgkombination, en form eller en formkombination, en struktur eller ett ljussammanhang. Det kan också vara en associativ tanke eller bildtanke innan, under eller efter ett bildarbete. En sådan upptäckt kan helt kullkasta den ursprungliga idén eller avsikten och styra bilden fram mot ett förtydligande eller en manifestation av den nyhet som upptäckten innebär. En bild som på så sätt styrts av en upptäckt blir för konstnären *och* för betraktaren ett intellektuellt mysterium, den språkliga upptäckten gör innehållet eller informationen i bilden annorlunda formulerad eller helt ny. Alla konstbilder innebär inte nya upptäckter, snarare är det så att en upptäckt kan styra ett antal bilder en period efteråt eller under ett helt livsverk. Upptäckter av detta slag är att likna vid s.k. AHA-upplevelser och är av fundamental betydelse för all utveckling och all förändring på alla nivåer och plan i den mänskliga erfarenheten. Sådana upptäckter är helt visst inte enbart bildkonstnären förunnade utan kan drabba eller glädja envar inom alla mänskliga aktivitetsområden. Sådana ögonblick är kreativa processer. Dessa sker under intuitiva tillstånd (öppenhet inför associativa korsbefruktande tankekedjor) och genom undermedveten existensuell beredskap (förmåga att i varje ögonblick vara beredd att ifrågasätta konventionella begreppshierarkier och betydelser, att ifrågasätta mål och mening med livet.) Ontologi (varats mysterium) är kanske den yttersta kreativa processen.

Att se och uppleva Rembrandts "Claudius Civilis eller Batavernas sammansvärjning" på Nationalmuseum är att återse och återuppleva Rembrandts språkliga upptäckter, vilket kan ske utan att vederbörande betraktare behöver veta något om konstnärens tid eller liv eller något om motivets historiska eller symboliska innebörd. Det är att med seende ögon låta sig inspireras och vitaliseras

Roj Friberg. Målare, tecknare, scenograf. Född 1934. Utbildning: Slöjdföreningen och Valand, Göteborg. Off-arbeten: Lunds univ. Halmstad rådhus. Ö.Sjukhuset, Göteborg m.fl. Scenografi för Operan, Dramaten, TV, Göteborg, Malmö stadsteater, Operan i Sidney, Australien.

I krigets värld. Linoleum-
snitt. Ur *Orfeus och Eurydi-
ke*.

av en språklig upptäckt gjord för århundraden sedan. En sådan upplevelse utvecklar seende och fantasi. Rembrandts språk är helt nytt för den som ser det för första gången på ett helt annat sätt än en text skulle vara från samma tid utan bearbetning till dagens språkbruk. Detta gäller all konst med dignitet — Turner — Goya — Bruegel — Bosch — Picasso — Bacon — osv, deras bilder är mysterier, gåtor eller källor till språklig förvandling eller varför inte, MAGI!

På så sätt upplever jag också Palle Nielsens (i fortsättningen PN) bilder. Dom påverkar mig så starkt att jag länge efteråt nästan totalt associerar verkligheten med hans grafiska form. Hans språk är klart starkt och övertygande. När han gjorde sin UPPTÄCKT vet jag inte men denna upptäckt har styrt hans bildproduktion under hela hans produktiva liv och gör så fortfarande. Det finns mig veterligen inga tidiga bilder där man direkt kan se ett brott eller en ny språklighet jämfört med ev. tidigare bilder. Det behöver ju inte heller vara fråga om en uppseendeväckande händelse, kanske något som i början endast var medvetet hos honom själv

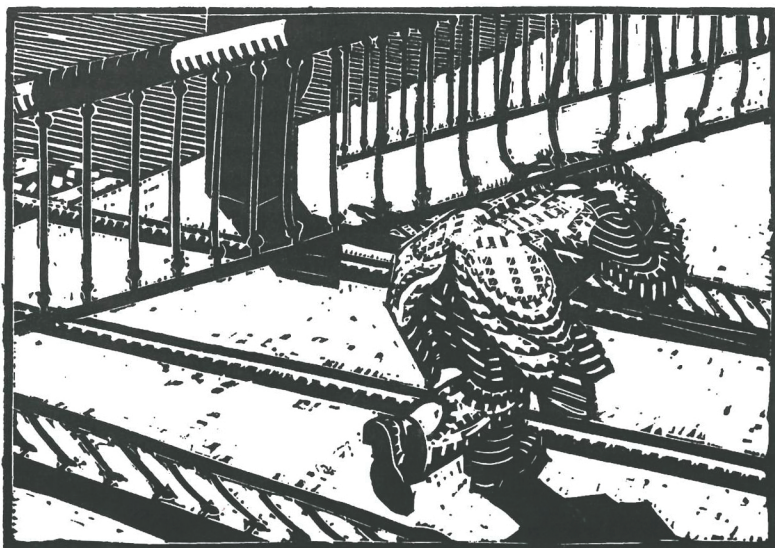
Palle Nielsen 1920—

och som han sen mer och mer manifesterade i sina mäktiga grafiska sviter.

PN är en klassisk epiker, en outtröttlig skildrare av den krigsdrabbade människan i krigets landskap. Första gången jag såg bilder av PN var 1957 eller -58 i Lilla Galleriet (Grönvalls tobakshandel) i Malmö. Det var linoleumsnitt ur sviten "Orfeus og Evrydike". Hans bilder har alltsedan dess behållit greppet om mig. Under de trettio år som gått sedan dess har han konsekvent utvecklat en grafisk struktur som allt distinktare formulerar existensiell ångest och fysisk och psykisk ensamhet. I hans bilder är det språkliga, formelementen och formerna, ytterst påtagligt, en enskild människas språk som om och om igen formulerar samma innehåll. Det finns få att jämföra honom med i samtiden, få så fria från biavsikter, trender och publik förförelse, få som så lite framhäver sin egen person. Han är ett medium i den goda bemärkelsen: som förmedlar ande. Ändå är PN inte någon internationellt känd konstnär snarare tvärt om. Francis Bacon, en mycket känd konstnär, tidvis en kultmålare som influerat mängder av samtida målare, formulerar existensiell ångest i sina målningar. Hans språk är inte så distinkt, det döljer oklarheter och mystifikationer. Det underförstådda bildar ett stort fält för spekulationer. Han häcklar människan med distans och äckel även om han inbegriper sig själv i detta äckel. Han skildrar den perverterade människan, förvriden ända in bland inälvorna. Han hyser ingen medkänsla, ingen medmänsklighet. Jämfört med Francis Bacon är PN snarast en

Francis Bacon 1910-

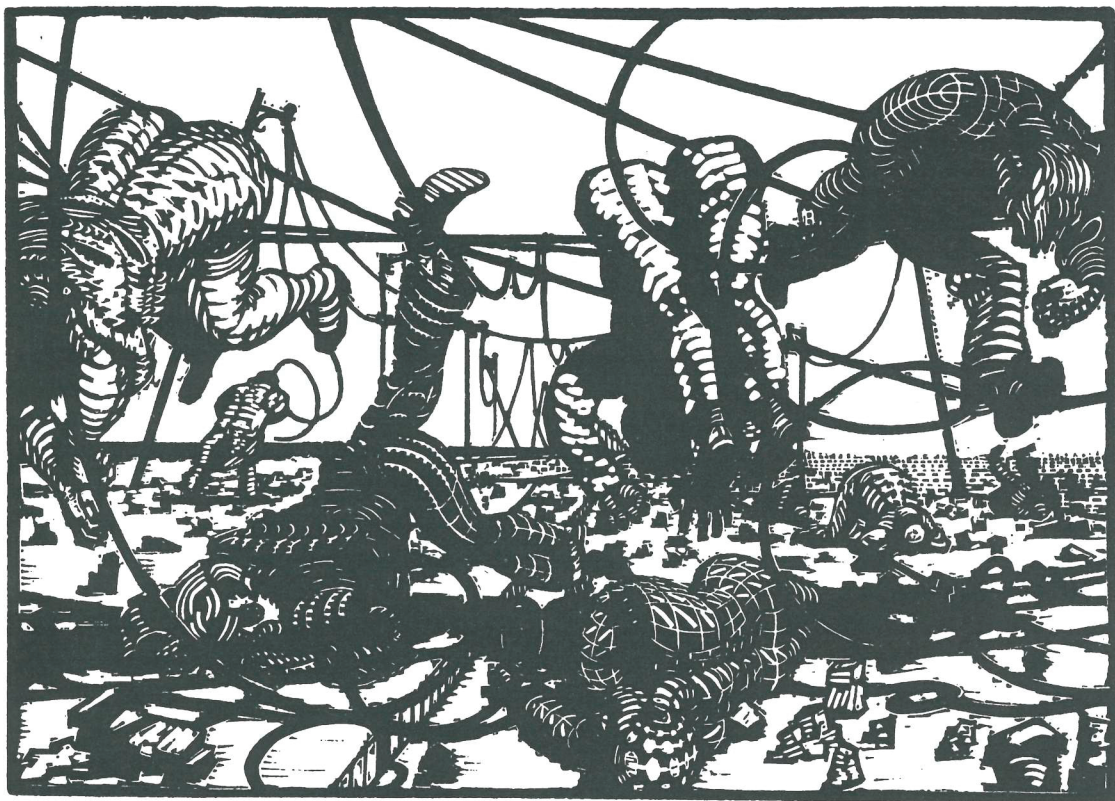
Flykt. Linoleumsnitt. Ur Orfeus och Eurydike.

Francisco Goya 1746–1828

kärleksfull profet medan Francis Bacon då måste betecknas som hovnarren. Francis Bacon är heller inte någon epiker, han har ingen tidsaxel.

Francisco Goya, som också skildrade den krigsdrabbade människan i krigets landskap, är kanske bättre lämpad för en jämförelse med PN. Han skildrar i "Desastres de la guerra" sin tids offer, sin tids skräck. Den visionära apokalypsen, den drömlika förlamningen i ett ödesdrama, där offer och bödlar befinner sig i ett djupt beroendeförhållande liksom för att utröna människokärlekens omöjlighet eller möjlighet. Hos PN finns inte offer-bödel oppositionen, kriget är natur, geografi, blodomlopp och nerver. Kriget — oavbrutet — sig evigt utvecklande, det absurda och ändå triviala våldet. Explosionernas blommor, svarta vita och grå i olika utvecklingsstadier, sprängda fallande fasader. Den yttre och inre mineringen. Hos Goya deformeras människornas kroppar av skrällen och våldet, gyttar sig samman till klumpar. Hos PN agerar varje kropp ensam isolerad från gemenskapen. Förroterna, fabriksområdena, stadsdelarna, som i en kosmisk oändlighet utbreder sig krigets landskap. Kriget — Döden verkar vara den enda

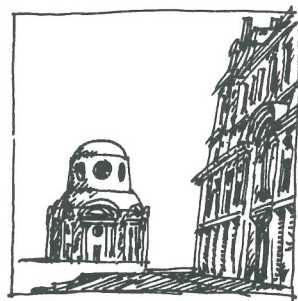
*I krigets värld. Linoleum-
snitt. Ur Orfeus och Eurydi-
ke.*

kreativa kraften som driver förvandlingen och utvecklar skönheten. PN förhålls inte kriget lika lite som Goya gör det. Både PN och Goya känner och uttrycker en djup medkänsla och båda har förmåga att sätta sig själv i de utsattas situation. Drömlighet är en tidsdimension utmärkande för både PN och Goya. En serie nu i ett cirkulärt tidsförlopp. Den existensiella känslan, absurditeten i tvånget att finnas till är en kreativ källa för båda dessa konstnärer, något man också kan säga om Francis Bacon. Den känslan skapar också ångest och ångesten färgar varje situation. Hos Goya finns ångesten starkt formulerad i arkebuseringen, hos PN finns den överallt i den grafiska formen. En gata — en tunnelbana — ett snabbköp, överallt tillbakapressad panik. Människor rör sig som marionetter i ett determinerat rollspel. Jag upplever PNs bilder som apolitiska. Orsaken till människornas rörelser i krigets spel är så uråldriga och fjärran att de fallit ur tiden och blivit en naturlig del i verklighetens strukturer. Instrumenten för hotet och våldet — slagskepp, helikoptrar, tanks, reoplan och automatvapen har

Goya: Ur Desastres de la Guerra.

blivit organiskt integrerade, har blivit natur, en krigets evolution. Tystnaden ekar i deras bilder. Hos PN har människorna under årens lopp blivit allt vackrare, allt mer skulpturala i sina rörelser och kroppar, i musklernas spel och klädernas drapering. Jag kommer att tänka på Modigliani. PN visar allt mer av kärlek. Abstraktion och naturalism är oppositioner som smälter samman i PNs bildspråk. Hans bilder är syntetiska, dom avbildar inte dom är — han skapar en annan värld, en spegelvärld som ligger tätt klistrad intill den autentiska.

Palle Nielsens bilder är prisbilliga och relativt lätta att komma över. Hans grafiska upplagor är inte sedvanligt numrerade i bestämda upplagor. Avsikten med detta var förmodligen att hans bilder skulle få en stor spridning, att var och en skulle kunna äga dem och varsebli med sina ögon. Tyvärr har det inte blivit så. Det kommersiella värdet är ointressant och därför, p.g.a. distributionsvägarna för bildkonst i vår tid, är hans bilder föga spridda. Ändå är han kanske den ende epikern av format i vår tid.

Jag tycker att Palle Nielsen är ett starkt bevis för möjligheten till nya bildspråkliga manifestationer och personlig unicitet och ett bevis för den formgestaltande konstens aldrig sinande möjligheter.

